

SPIRITUELE THEOLOGIE

PABLO MARTI

SPIRITUELE THEOLOGIE

Een inleiding

14

Theologische inleidingen

INHOUDSOPGAVE

INLEIDING	9
1. Opzet	9
2. Doelstelling: spirituele theologie als theologische studie van het christelijk leven	10
2.1. <i>Voorwerp van de spirituele theologie</i>	10
2.2. <i>Bronnen</i>	11
3. Hoofdpijnen en structuur van dit handboek	11
3.1. <i>Leidraad</i>	12
3.2. <i>De vijf hoofdstukken</i>	13

Hoofdstuk 1

HET CHRISTELIJK LEVEN: EEN LEVEN VAN HEILIGHEID EN VAN ZENDING 17 |

Inleiding 17 |

1. Heiligheid in het Oude Testament	21
2. Heiligheid in het Nieuwe Testament	23
3. Het theologische begrip christelijke heiligheid	26
3.1. <i>Ontologische en existentiële dimensies van de christelijke heiligheid</i>	27
3.2. <i>De dynamiek van de heiligheid: gave van God en vrije aanvaarding van de persoon</i>	31
4. De band tussen heiligheid en apostolaat: roeping en zending van de Kerk	36
4.1. <i>Christus en de christen: een en dezelfde zending</i>	37
4.2. <i>Eenheid en verscheidenheid in de Kerk</i>	41
4.3. <i>Leken en heiliging midden in de wereld</i>	42

Hoofdstuk 2

GEESTELIJK LEVEN: GODDELIJK KINDSCHAP IN DE GEEST 47 |

Inleiding 47 |

1. De mens is beeld van God	50
2. Het geestelijke leven is een trinitair leven: de inwoning van de Drie-eenheid	59
3. De christen is kind van God	63

3.1. <i>Het goddelijk kindschap in de heilige Schrift</i>	64
3.2. <i>Theologie van het goddelijk kindschap</i>	68
3.3. <i>Leven als kinderen van God</i>	71

Hoofdstuk 3

VEREENZELVIGING MET CHRISTUS	78
Inleiding	78
1. Christocentrisme in het geestelijk leven	80
2. Christus volgen en navolgen	83
2.1. <i>Christus volgen</i>	83
2.2. <i>Christus navolgen</i>	85
3. Van volgen en navolgen tot vereenzelvigen met Christus	88
4. Hoe komt de vereenzelviging met Christus tot ontwikkeling?	92
4.1. <i>Omgang met Jezus Christus</i>	93
4.2. <i>Gelijkvormig worden aan Christus' mens zijn</i>	95

Hoofdstuk 4

GEBED EN CHRISTELIJK LEVEN	105
Inleiding	105
1. Het gebed in de Openbaring	106
2. Het gebed van Jezus	109
3. Theologie van het gebed	112
4. Vormen van gebed	117
4.1. <i>Liturgie en gebed</i>	118
4.2. <i>Mondgebed</i>	120
4.3. <i>Meditatie</i>	121
4.4. <i>Inwendig, beschouwend gebed</i>	123
5. Gebed en leven, contemplatief zijn midden in de wereld	128
5.1. <i>Bidden vergt voortdurende inspanning</i>	128
5.2. <i>Gebed moet zonder onderbreking zijn</i>	130
6. Eucharistie en gebedsleven	132
6.1. <i>De heilige Mis middelpunt en wortel van ons christelijk leven</i>	133
6.2. <i>Liturgie en christelijk leven; geestelijke eredienst</i>	135

Hoofdstuk 5	
CHRISTELIJK LEVEN EN HET MYSTERIE	
VAN HET KRUIS	139
Inleiding	139
1. Terugblik op de geschiedenis	141
2. Fundament van de ascese	144
3. Doel van de ascese	147
4. Inhoud van de ascetische strijd	150
4.1. <i>Deugd en geestelijk leven</i>	150
4.2. <i>Groei van het geestelijk leven</i>	157
4.3. <i>Afzien en versterving</i>	163
5. Het kruis van Christus en het kruis van de christen	170
EPILOOG	177
BIBLIOGRAFIE	180

INLEIDING

1. Opzet

De bedoeling van dit boek is het bieden van een theologische inleiding op het christelijk leven. We benaderen dit vanuit drie invalshoeken: theologie, inleiding en geestelijk leven.

Het theologische aspect heeft voorrang op het intellectuele aspect en op het gebruik van begrippen waarmee de waarheid van het christelijk leven wordt verwoord. De waarheid waarover we het gaan hebben, is weerbarstig en verscholen, maar van een onvergelijkelijke schoonheid. Laten we niet vergeten dat het om de kostbaarste waarheid van het menselijk wezen gaat. Als we stil worden bij het zien van een slapend kind, de vrucht van de trouw van een paar dat van elkaar houdt, of bij de rijkdom van een in liefde beleefd celibaat, hoe zal het ons dan vergaan als we een vergoddelijke ziel ontmoeten, een ziel die zich beetje bij beetje omvormt naar Christus, waarlijk God en waarlijk mens. Dat is het doel van onze theologische studie. De schoonheid van het christelijk leven zal ons de diepere waarheid ervan doen inzien, met als doel deze weldaad in ons op te nemen en te verbreiden. Op intellectueel gebied moeten we ons echter inspannen om die waarheid volledig te bevatten. We zouden nog geen cent geven voor een steen van een kilo, maar voor een diamant of een smaragd die veel minder weegt zouden we een groot bedrag betalen. Het christelijk leven is zo'n edelsteen, de parel waarvoor je je leven geeft. Om die prijs te betalen, moet je in elk geval de waarde kennen van wat er op het spel staat. Dat is onze inzet.

Daarnaast gaat het om een bezinning die een inleiding tot de theologie is. De beknoptheid van elke inleiding maakt dat deze zich meestal beperkt tot een overzichtelijke samenvatting van de wezenlijke punten. In de opzet van dit handboek is dat terug te vinden. We vonden het niet

nuttig er aparte onderdelen van te maken zoals in andere handboeken wel gebeurt. We hebben ervoor gekozen de verschillende onderwerpen in vijf hoofdstukken te behandelen. Gezien de geringe omvang is ons streven bovendien gericht op het bieden van een totaaloverzicht. Dat wil zeggen dat we het zullen hebben over het geestelijk leven dat voortkomt uit de roeping van de gedoopte christen, zonder beslissingen of feitelijkheden erbij te betrekken. We zullen in het bijzonder de recente bijdragen van het leergezag in aanmerking nemen, evenals het christelijke onderricht van de heilige Jozefmaria Escrivá, aan wie we voor ons geestelijk leven veel verschuldigd zijn.

2. Doelstelling: spirituele theologie als theologische studie van het christelijk leven

Ons doel is een synthese van de spirituele theologie te geven, en aan het einde van het boek zal het resultaat daarvan te zien zijn. Voor een evenwichtige gedachtegang moet vanaf het allereerste moment de vraag gesteld worden: wat is spirituele theologie?

Meestal beginnen de verschillende en uiteenlopende handboeken over dit onderdeel met inleidende hoofdstukken. Net als elk nieuw wetenschapsgebied moet de spirituele theologie, die pas aan het begin van de twintigste eeuw als onafhankelijk vakgebied opduikt, haar plaats binnen het grote geheel van de theologie waar maken. Zij moet dus haar voorwerp, methode, bronnen en betrekkingen tot andere theologische en antropologische vakgebieden duidelijk afbakenen. Wat ons betreft beperken we die methodologische uiteenzetting tot twee punten: het voorwerp en de bronnen van de spirituele theologie.

2.1. Voorwerp van de spirituele theologie

De spirituele theologie is de theologische studie van het (geestelijk) christelijk leven. Het christelijk leven is het leven van iedere christen. Dat betekent dat het een leven van

gemeenschap met de Drie-eenheid is, een leven in Christus en van Christus.

We moeten benadrukken dat het om een theologische studie gaat. Een theologische reflectie veronderstelt op de eerste plaats een zoektocht naar diepgaande kennis over de werkelijkheid om ons heen. Vanzelfsprekend is het christelijk leven een leven dat geleefd wordt en dat we pas goed kunnen kennen vanuit de persoonlijke beleving. Duidelijk is echter ook dat de moeite die we op theoretisch vlak doen, ons ertoe brengt het wonder van de christelijke realiteit op haar juiste waarde te schatten en haar beter te kunnen beleven.

2.2. Bronnen

De theologie is helemaal doortrokken van de heilige Schrift, zoals die binnen de Traditie van de Kerk begrepen en beleefd wordt. Op grond daarvan dient de spirituele theologie, die een theologie van het ervaringsgeloof is, in het bijzonder rekening te houden met de leermeesters van het christelijk leven, de heiligen.

In die zin zal iemand die dit boek doorneemt, vaststellen dat het leeuwendeel is geïnspireerd door de werken van de heilige Thomas van Aquino en de heilige Jozefmaria Escrivá, en door onze gehechtheid aan beide auteurs.

3. Hoofdpijnen en structuur van dit handboek

Geschriften over het geestelijk leven zijn heel gevarieerd en hebben de invloed ondergaan van de ontwikkeling die de theologie in de loop van de twintigste eeuw heeft doorgemaakt. Sommige auteurs hebben een ordening aangebracht in de onderscheiden pogingen om tot overkoepelende uiteenzettingen te komen en gebruikten daarvoor de term modellen van spirituele theologie.

Het is lastig in enkele bladzijden een volledige opzet van de inhoud te geven, onder meer omdat het christelijk leven geleefd wordt, dat wil zeggen, het is een eenheid,

en wel een rijke en ingewikkelde eenheid. Daarom hebben we ervoor gekozen het geestelijk leven toe te lichten aan de hand van vijf kernpunten (onze hoofdstukken) waardoor het mogelijk wordt goed te beseffen wat het christelijk mysterie inhoudt. Daartoe hebben we gebruik gemaakt van de grondbegrippen van de spirituele theologie die in alle handboeken terug te vinden zijn: heiligheid, het trinitaire leven in de heilige Geest, de vereenzelviging met Christus, het gebed, het mysterie van het Kruis.

3.1. Leidraad

De draad die door dit hele boek loopt, is die van authenticiteit, samenhang en eenheid van christelijk leven. De eenheid van leven van de christen is gebaseerd op het mysterie van de eenheid van Jezus Christus, waarlijk God en waarlijk mens. De christen is een door het doopsel als kind van God herboren/herschapen mens. Het christelijk leven is dus: kind van God zijn en als kind van God leven. Het christelijk leven is het leven van een christen en het leven van Christus. Een christen, leerling van Christus, is werkelijk een andere Christus, Christus zelf. Maar wat houdt, kort samengevat, deze eenheid in, deze eenheid van het leven van de christen als leven van Christus?

Eenzijds is het leven van de christen het leven van een kind van God. Het geestelijk leven van een christen omvat elk gebied van het leven. Om te beginnen vanzelfsprekend de rechtstreekse 'relaties' met God: de eredienst, het gebed, enzovoort. Maar het beperkt zich niet tot die relaties; het omvat ook alle andere: de relaties met andere mensen en met de geschapen wereld. Het is een geestelijk leven; het vraagt dat we de liefde voor een huwelijkspartner, voor ouders, kinderen, familie als kind van God beleven, en hetzelfde geldt voor vriendschap, sociale- en beroepscontacten en ook elk sporadisch voorkomend menselijk contact. Alles wat een van deze relaties betreft of het nu zaken, werk, dagelijks leven, vrije tijd en rust betreft, is geestelijk leven, een leven van een kind van God. Al deze

relaties moeten stuk voor stuk, elk op hun eigen niveau maar ook samen, in de eenheid van ons wezen en ons leven als kind van God opgenomen worden. Vanaf het moment dat Christus mens is geworden door de menselijke natuur aan te nemen en als volmaakt mens te leven, is geen enkele bezigheid louter menselijk, want alles is goddelijk.

Overigens houdt deze eenheid in, dat het leven van elke christen een apostolische dimensie heeft. De mens heeft deze opdracht en draagt die met zich mee: christen zijn houdt in met je eigen leven Christus in de wereld brengen door Christus te zijn die voorbijgaat, in elke omgeving waarin je leven zich afspeelt: je gezin, vrienden, werk enzovoort. De opdracht apostolaat te bedrijven ontwikkelt zich naarmate je meer christen bent en je leven meer van Christus is, want op basis van je heiligheid leid je de mensen om je heen naar Christus. “Het is onmogelijk Christus’ God-mens zijn te scheiden van zijn werk als Verlosser. Het Woord werd vlees en kwam op de wereld *ut omnes homines salvi fiant*, om alle mensen te redden. Ondanks onze armzaligheid, onze persoonlijke zwakheden, zijn we een andere Christus, Christus zelf. Ook wij zijn geroepen om alle mensen te dienen.”¹

Aan de hand van deze twee interpretatiesleutels wordt het wat duidelijker, dat het hele leven van Christus van verlossende waarde is: zijn geboorte, zijn kindertijd, zijn werk, zijn gebed, zijn band met anderen – met zoveel mensen in het Evangelie – zijn prediking, zijn kruis en zijn verrijzenis. En bovenal zien we, dat in een christelijk leven bidden werk en apostolaat is. Werk is gebed en apostolaat, en apostolaat is werken en bidden.

Het geestelijk leven van een christen is de werkelijke eenheid van gebed, werk en apostolaat in een groei- en vervolmakingsproces dat elke dag doorgaat.

1 H. Jozefmaria Escrivá, *Christus komt langs*, 106.

3.2. *De vijf hoofdstukken*

We beginnen de studie van het christelijk leven met een nader onderzoek van het geestelijk leven als een leven binnen de Kerk (Hoofdstuk I). Dat is het uitgangspunt, omdat de toegang tot het leven in gemeenschap met God zich alleen binnen de Kerk bevindt. Leven met God is heiligheid. En heiligheid is de vrucht van de gave van God en het in vrijheid gegeven antwoord van de mens. Het leven binnen de Kerk is tegelijkertijd opdracht en apostolaat. Ons leven op aarde, de roep van God tot het bestaan (geboorte) en het bestaan als christen (doopsel) veronderstellen een opdracht. En wel ons leven omvormen tot een heilig leven dat alles waarmee het in aanraking komt, de mensen en dingen om ons heen, naar God leidt.

Vervolgens moeten we bedenken dat het geestelijk leven een leven is met de Drie-eenheid (Hoofdstuk 2). Een christelijk leven is een trinitair leven: God leeft in ons en wij leven in God. De persoon zelf echter lost niet op in God, zij behoudt haar identiteit; meer nog, dit leven geeft haar de meest onverwachte vermogens. Daarom is de heilige de meest volmaakte menselijke persoon.

Geen enkel aspect van het menselijk leven valt buiten de relatie met God. Het theologale leven, kennen en liefhebben als God door geloof, hoop en liefde, inspireert en geeft richting aan alle wisselvalligheden van ons leven: vreugde, verdriet, werk, vrije tijd enzovoort. De genade neemt heel de natuur, alles wat menselijk is in zich op en verheft haar tot een prachtige volheid.

Kijken naar Christus, leven van en in Christus, Christus zijn, daaruit bestaat het christelijk leven (Hoofdstuk 3). Hoogtepunt van ons onderzoek en daarmee ons centrale hoofdstuk is zeker het doorgronden van de betekenis van de zinsnede de christen is een andere Christus, Christus zelf. Christus volgen en navolgen is een mystieke realiteit. Het leven in de Kerk en het leven volgens de Geest modelleren beetje bij beetje het christelijk leven naar dat van Christus, met name door de sacramenten en in het

bijzonder de eucharistie. Met het deelnemen aan het Lichaam en Bloed van Christus krijgt geleidelijk aan zijn wezen vorm in ons, zodat we in staat zijn te handelen zoals Hij, gevoelens te hebben als Hij, zijn leven te leven, deel te nemen aan de gave van zijn persoonlijke leven uit liefde tot God de Vader en alle mensen. We delen in zijn nederigheid, zijn armoede, zijn gehoorzaamheid aan Gods wil, zijn werk, de manier waarop Hij tot de Vader spreekt, zijn gebed, zijn Kruis.

Van meet af aan zijn we ervan uitgegaan, dat het christelijk leven zich daar bevindt waar de gave van God die op zoek is naar de mens, samenkomt met het in vrijheid gegeven antwoord van de mens die van God houdt. In de eerste drie hoofdstukken staat het onderzoek naar de door God aan de mens geschonken gave centraal. De laatste twee hoofdstukken echter gaan vooral over het bestuderen van het in vrijheid gegeven antwoord van de mens, zijn poging met God te spreken en heel het eigen bestaan op de goddelijke wil af te stemmen, vechtend tegen de zonde in het eigen leven en in de hele wereld.

Het christelijk leven is een leven van geloof, waardoor we altijd in Gods aanwezigheid leven en alles wat ons overkomt zien zoals God het ziet. Het christelijk leven is een leven van gebed (Hoofdstuk 4), waardoor we met God omgaan om hem te kennen en te beminnen.

In die zin is de heilige Mis het centrum en de wortel van het geestelijk leven. De Mis is het gebed bij uitstek: mijn gebed samen met dat van heel de Kerk, met Christus en de heilige Geest tot de Vader. Eén enkele roep door de hele geschiedenis van de mensheid heen. Daar moet en kan ik mijn hele leven in dat van Christus omzetten om God eer te bewijzen, te danken, vergeving te vragen en voor iedereen om hulp te vragen.

Daarmee komen we aan het eind. Hoop is het laatste dat we verliezen en het is met name het eerste dat ons tot voortvarend en doortastend handelen aanzet. Een christelijk leven is een leven van hoop, hoop die maakt dat we met

vreugde strijden, in de wetenschap dat de overwinning bij Christus ligt. Hoop die zorgt dat we ons krachtdadig tegen het kwaad en de zonde in de wereld verzetten. Strijd en lijden hebben een plaats in ons leven (Hoofdstuk 5). We moeten strijden om de wereld op God te richten, te beginnen bij onszelf. Zo krijgt het geestelijk leven vorm door het beoefenen van de deugd en het brengen van offers, wanneer ze de vrucht en uiting zijn van naastenliefde, liefde voor God en voor de mens. Het kruis van Jezus Christus, opperste blijk van Gods liefde en het kruis van de christen, mits hij zijn kruis voegt bij dat van Christus, transformeren heel de menselijke werkelijkheid.